

ИЗЛАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Претплату примају све поште
у Србији и иностранству.

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

БРОЈ 15 ПР. ДИИ.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИИ.

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. Београда

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

СПОМЕНАЈ

— Carl Mühler —

Крај потока блиста тио,
Ко мјесечев сребри сјај,
Један цвјетак тако мио;
О, не презри цвјетак тај.

Сјајук', као ефир плави
Без облака, мило свуд,
Он је вере символ прави
Што ти тјеши срце, груд.

Код растанка суза света
С ока кане као сјај,
Нек на путу том процвета
Молећи те: памти, знај!

Њежан, ко глед што ти гори,
К'о невинства бистри сјај, —
Из даљине он ти збори:
Сјећај ме се, памти, знај.

О, чуј, душо, говор листа,
Њежног цвјета гласак тај;
Ал. та роса суза ј' чиста
Што уздише: памти, знај...

Алекса Шантић

ТО МУ ЈЕ РЕД

— Браќовићки —

Кад будете сркали каву пред каваном Џенио видећете колико и каквих народности има у Цариграду. Она је у Галати, баш код моста што спаја Стамбол са Галагом и Пером преко Златног Рога, па све људство цариградско пролази туда од јутра до мрака, — говораше ми један познаник пред мој полазак у Цариград.

Тако сам и учинио једног дана. Поручих „бир шезерли каве“, коју ми донеше са парчетом рахат-локума на тањирчету и чашом „тазе су“ (свеже воде), па стадох држати смотру над пролазећима.

Боже, каквих их нема! И Курда и Черкеза и Јана-неза и оних из Будина што им лице изгледа као моја обућа, коју мало те све јавно оцрни „лустраци“ са Wiener glanzwischse ohne vitriol, па тек промакне какав дервини једући зелен краставац од аршина дужине, а за њим Енглез који се мучи да нађе у Бедекеру шта то једу дервини зелено па снако дугачко као крушку или шевтелију, докле га у даљем превртању листова не спречи хитри Грк који му се нуди за вођа по Цариграду, јер је он у стању да га уозна и са femmes vraiment turques...

Од свих странаца у Цариграду најглауљи су Јевропејци, нарочито западњаци, кад су у Цариграду. Синови полудљивих азијских племена налазе уживања у ашчиницама, где немилосрдно уништавају печене овнујске главе. Они са којекваких острва, где њих ву главу пече тронско сунце, задовољни су што се и у Цариграду биљем могу хранити. Црногорац ужива што види да је и Турчин лен исто као и си. Рус се ни на кога неосврће, него право иде „въ послѣство отдать должносткое почтение;“ али Јевропејац западњак мора и за туркињом да чезне, па је готов учинити сваку глупост само да се топи у загрљају какве лене хануме!

*

Тако је било и са добрим хер Фрајтагом, који дошао беше из Швајцарске да проучи источњачке обичаје. Били смо добри другови на цришком универзитету, па се спријатељисмо и у Цариграду.

Једног петка нађосмо се по ручку у вагонету што тунелом одржава саобраћај између Пера и Галате. Било је јула месеца, дани жарки, па сам ја пронашао да се човек боље прохлади возећи се неколико пута оним тунелом, него кад поједе тањирче сладоледа, па се после напије топле цариградске воде.

— Куда ви?

— Ја још неколико пута на више и на ниже овим тунелом, па после идем на Слатке Воде. Петак је, турска недеља, па тамо изилазе Туркиње у шетњу. То је најбоља прилика да их човек изблизи види, а има их увек стотинама.

— Врло добро. А ја све очекујем прилику да се бацам међу хурије! Ја ћу вам дакле и ту бити друг, ако ви, pardon! немате rendez — vous на Слатким Водама? Ah, un rendez — vous aux eaux douces!

уздахну Швајцарац, трудећи се, да угоди цариградском обичају мешања француских речи у говору.

— Са Туркињом?

— Да, да, са Туркињом. То вреди. Баш сам мислио умолити вас да ме уведете у турске породице. Видим да имате доста познаника међу Турцима.

— Са Турцима, мојим познаницима, могу вас упознати; али са њиховим женама и сестрама — не бива. Зар ви не знате како држе Турци своје жене?

— *Nul est impossible*, све је могуће, *mon cher ami*. Нису више ни Турци оно што су некад били. Ја сам читао један роман у коме се прича, да је Јевропејац украо Туркињу баш из харема. Она је била заљубљена у њега, он у њу. Договорили се, па лепо једне ноћи, *nota-bene* при месечини, он је одведе из харема онако у турском костиму! Дакле они су пре тога морали имати неколико пута *rendez-vous*, објасни ми Швајцарац ту отмицу Туркиње по немачком роману.

— Ви се онда управљајте по томе роману. Бар ћете на себи осетити турски обичај при отмици њихових жена или девојака, а ви сте и кренули овамо да проучавате источњачке обичаје.

У томе разговору дођосмо месним паробродом на Слатке Воде, што су на азијској страни Цариграда. Једна пољана и ништа више. На трави прострле буле сицадета, чуче и срчу каву уз цигарету милопољског дувана, па блену у пролазеће. Али има их заоста лених. Растуриле јашмаке по раменима, па им се све лице види. Најђосмо на једну црвене косе а црних очију, вида бадемова, лице јој је бело као алабастер а уснице танке па румене, беше у истини лепотица. Поред ње чучи једна старица и једна жена четрдесетих година, али што кажу још држећа — Застадохмо пред тим харемским тарзатом. Мој Швајцарац загледао се у ону младу булу, па се не маче с места. Старици као да не беше право што их посматрамо, јер нам доста љутито узе нешто турски зборити, па што обратих пажњу Швајцарчеву.

— *Macht nichts*, одговори ми он, па узе марамом брисати наочаре да би се могао боље дивити лепоти хануминој.

— Хоћете добро да утувите њен лик, да вам се ваљда у сну привиђа? упитах га.

— Не реците; али треба ми га утувити и за случај да је саму на улици сретнем.

— Па шта би онда радили?

— Пришао бих јој, представио се, и даље шта бих радио, то је, дозволите ми, моја ствар, као са поуздањем у неку своју мађионичку силу одговори ми хер Фрајтаг.

— Оно даље, дозволите, неби би била ваша ствар него околних Турака. Али уклонимо се одавде јер ето једног младог Турчина где иде право нама: може нам се што непријатно догодити, рекох па узех санутника под руку и одвухох с оног места.

Турчин заоста приђе нама и говораше нам нешто турски оштрим тоном, показујући руком на

оне жене и на пут што води обали Босфора. Ја му пружим белу медедију бакшиша, не знајући зашто му га дајем, а Швајцарац извади из повчаника *наполеондор*, па га стаде тискати Турчину у руку, мислећи ваљда да му ја бакшиш дајем што хоћу нешто да постигнем, па ето он лицитира и нуди више! То још више наљути Турчина; али на срећу нашу наиђе човек чиновничка изгледа, па се обрецину па њега. Турчин не попусти, а наш избавитељ окрете се нама, значајно нас погледа и рече француски: Господо, уклоните се одавде, јер је ово вереник оне девојке па може вам учинити какву пакост, а иначе је опасно удварати се Туркињама.

— Видите ли да роман већ почиње, рече ми хер Фрајтаг идући убрзаним корак м обали Босфора, ја како нам овај младожења довикује: *Јеликус хаир олсун* — срећан пут!

— Видим да се развија у правцу који нам је указао вереник јунакиње романа јер како ми се чини ми смо поправили пут који нас удаљава од заплета.

— *Macht nichts*, ништа то не смета да обилазним путем дођемо циљу, закључи Швајцарац овај догађај не проговоривши више ни речи па путу до Цариграда.

*

После неколико дана посетих хер Фрајтага и нађох га љутита.

— Ни једне речи о љубави у овом проклетом полиглотовом учитељу турског језика, него све некакви хамали, тутунџи, арабаџи, белирџи, кајикџи!

— Зар ви још сањате о љубави са Туркињом? упитах га зачуђено.

— Више не сањам, јер је ствар сазрела и постаће јавна.

Како је било на јави, казаћу вам из цариградских новина, које су ово саопштиле:

„Један млади Швајцарац, учен човек, толико се заборавио, да је покушао убацити букет ружа с једним писамцетом у прозор куће нашег одличног грађанина Н. есендије. *Не можемо одобрити начин на који је то сиречено било*; али и овај случај нека послужи странцима као опомена, да се чувају лажних посредника за такве ствари. Њих има много у Цариграду, па кад измаме новац од странаца онда их оставе на милост и немилост оправданог гнева иначе мирних и доброћудних Муслмана.“

*

Хер Фрајтага су *ушли* у пароброд, па коме је после „јаве“ отпутовао у Атине. При опрштају пожелио сам му: *Јолунус хаир олсун!*

Кад сам се доцније жалио једном цариградском полицајцу на онај оправдани гнев „иначе мирних и доброћудних Муслмана“, он само што рече:

— Ојде таман — то му је ред!

ЈЕЛЕНИН МУЖ

РОМАН

НАПИСАО **Ђовани Верга**

(наставак)

Овда онда допрла би му до ушију као свеж водени млаз једна њена реч или осмејак, који би намирсаним рупцем био загушен. Једним површним скривеним погледом, који је хтео бити расејан, спазно би он њену фино, црну и пуно живота главицу, блесак њене свилене хаљине, покрет њене махалице, подрхтавање њених полунагих рамена, љупки покрет, с којим се насловила на руку свог играча, неверљиво грациозно и проницио држање, којим је предсретала тајанствено шапутање једног елегантног човека, који јој беше притиснуо хаљину својом столицом, нагнувши над њу груди углачане косуље и главу подељену разделком на две половине. Једино он, муж, највећи туђинац, могао је да је узме под руку само у предеољау, пошто би већ најревностији удварач пребацио јој мантил и још својим рукавицама додирнуо је по њеним голим раменима.

Ма да је он стезао срце, Јелена је већ више пута опакала његово нерасположење, кад би се враћали дома.

Тада би га упитала зачуђено:

-- Шта ти је?

Он би поруменио пред њеним погледом који је продирао. Пре би умро но што би сам себи признао своју мучну љубомору, која га је понижавала. Жалио јој се да му је досадно проводити вечери са светом, који не познаје и да има брига због свог неизвесног положаја. Али њу није било лако обманути; она је боље познавала његово срце, те му је говорила:

— Шта ћеш?... Треба живети као што и други живе. Али ја сам само твоја, ти то знаш.

Али тај живот беше јој постао потребан. Она се безбрижно опијала у тој раскоши, у тим искушењима, и не мислећи на какво зло. Пошто је окусила тријумф своје заносне лепоте и свог духа, пошто је у очима, које су управљане на њена гола рамена, прочитала страсне пожуде, пала је свом мужу око врата и рекла: — Како те волим! — и не опажајући да је он пребледео услед тих речи. У својој соби, у плавом цвећу опет је била његова, њаскала је с њим и свлачећи се посматрала га у огледалу на великом орману од махаонија, који је заузимао готово цео зид. Светлост свећа позлаћивала је њена бела рамена и њене лепе нежне руке. Расејано пуштала се да је милује, пружала му усне и чело и говорила: — Сад да се поразговарамо мало нас двоје. — Причала му је своје доживљаје, удварачке речи, које су јој казате, и равнодушно се смешећи слегала је голим раменима. За тим би, и не осврћући се, пружила му руке преко главе, као да је хтела рећи: — Шта се бојиш, лудице? — И питала га је, како се он забављао, да ли је задовољан, с ким је говорио, да ли је штогод нашао. Штогод нашао! Она је ту реч изговарала с таквим усхићеним лакоумије, као да је то најлакша ствар на свету, и не опажајући облаке, који су се услед тог питања навлачили на мужевљево лице. Кад би се нешто пристелила, наједанпут би се замислила и погледала у огледалу на себе пола нагу са очима, које беху црне као угаљ. Напоследку би се нестрпљиво тргла, брзо се окренула к њему и рекла му:

— Не брини ништа. Све ће бити!

Она је говорила о тој будућности као о неком стању нових радости и пријатности. Није чак ни знала како брзо нестаје новаца од винограда и куће. Мислила је да не тропи ништа више но оних пет динара за рукавице и кола, која је одвезу кући. Њен муж био је рад да је по што по то поштеди од ових тешких брига, које су њега мучиле, докле се она разметала и банкарчила по дворници, која се сва пресијавала у злату. Она грозна премислава, оне покушаје што су га понижавали, оно некорисно куцање на туђим вратима, она не зна ништа о томе... докле се год може! — И њега не зачуђаваше њена грозна равнодушност према његовом положају. Само покатакд онажала је Јелена, да је та будућност нешто сувише спора и да жену државног провобраниоца или неког чувеног адвоката поштују и цене некако друкчије него њу, и да та жена носи рукавице од 20 динара. Њен муж наравно да није мислио о таком чему. И Јелена би свој осмејак пред огледалом претварала у расејано посматрање себе саме.

Једно јутро доби он поштом једно писманце.

„Припазите на Каталија, ви примерни муже!“

Катали је био један младић, који је лудо тропио новце, које није имао, плав и стасит као нека девојка, велики карташ, претоварен дуговима, дрзак с људима и учтиво-безобразан са женама. Јелена се радо смејала с тим лудаком, за кога се говорило да би рад био погинути у двобоју, да се ослободи дугова. Она се кикотала у свој чипкани рубац: — Ала је луд!

Катали је допуштао да му то мирно у лице каже, кад год би је затворио у какав угао, у који прозор, иза неког дивана или гласовира. Он би узео њену махалицу, њену гривну, један крај њене хаљине, не обзирући се на њену дечју љутњу; нагнао би је да главу погне и да порумени до косе, кад би је цинички обасинао својим топлим изјавама.

— Та кад ћете ми напоследку једном рећи да ме волите? Допустите ми да вас обожавам. Шта се бојите? Нити имате вере ви ни ја. Ви нећете никад љубити, као год ни ја. Имате све моје махне. Осетљиви сте, себични и ташти. Ви бисте дали душу и срце, да сазнате само шта је то љубав. Ја сам човек просто створен за вас.

(наставиће се)

РАСТАНАК

— Ив. С. Тургењев. —

Некако у јесен око половине септембра седео сам у брезовој шумици. Време је било непостојано; од ранога јутра падала је ситна кишица, коју је с времена на време замењивало тепло сунчево сијање. Небо се час облачило белим облацима, час се за тренут рашчишћавало и тада се иза склоњених облачака видело јасно и умиљато плаветнило као прекрасне очи. Ја сам седео, гледао наоколо и слушао. Лишће је шумило више моје главе и по самоме шуму лако је било знати, које је доба године. Не беше то весело, насмешљив тренет пролећа, нити меко дрхтање и жуборење лета или плашљиво и хладно тенање позне јесени, већ све скупа, једва чујно, сањиво. Слаб ветрић је

два је покретао врхове. Унутрашњост шумице, која беше услед кише влажна, непрестано се мењала, према томе да ли је сунце сјало или се скривало за облаке. Она се час сва светлела, као да се све у њој смешило: танка стабла рствих бреза изненадно одејајиваху нежним сјајем, а висока кудрава папрат, украшена већ својом јесењом бојом, слично боји зрела грозђа, њихала се и сијала пред очима; или се опет од једном све у околу помрач вало: јасне боје губиле су се у тренутку, брезе су стајале све беле, без блеска, беле као тек пали снег, кога се још није коснуо хладни зрак зимњег сунца, и полако и тихо почиње да ромња ситна киша.

Брезово лишће било је још готово све зелено, и ако је почело да бледи; само је још овде онде стајала по која млада, сва жута или црвена бреза, и ваљало је видети, како она жарко успамти на сунцу, када се, кроз танко грање, поливено сјајним капљама, треперећи дотакну зраци сунчеви.

Ни једна се птица није чула: све се притајиле и замукле; само се по кадшто захори јасни звук сенице. Пре него што сам дошао у овај брезов шумарак, ја сам са својим пеом прошао кроз високу јасикову шуму. Право да вам кажем, ја не волим то дрво с његовим бледо-љуби частим стаблом и сиво зеленим, метално-сјајним лишћем, што на ветру дршће; не волим вечно трептање њеног округлог, несоразмерног лишћа, незгодно привезаног за дуге петелке. Она бива лена само у летње вечери, када се сама уздиже изнад ниских жбугова и противи црвенкастим зрацима сунца на починку и сија и трепери, обасјана од два до врха сјајним пурпуром — или кад у јасни ветровит дан, шумели и брујећи тежи плавоме небу, а сваки листак њен, као да хоће полетети и замаћи у даљину. Али у опште ја не волим то дрво и због тога нисам се хтео одморити у јасиковом шумарку, већ одем до брезове шумице, седнем испод једног дрвета, чије се гране беху готово до земље спустиле и како су ме заклањале од кише, задовољан изгледом околине, у скоро засним оним мирним и кротким сном, који је само ловцима познат.

Не могу рећи, колико сам спавао, али кад сам се пробудио, сунце је осветљавало сву шуму и у свима правцима; кроз лишће, које је радосно шумило, сијало се плаво небо: облаке разгнао разиграли ветрић, време се очистило и у ваздуху осећала се она особита сува свежина, која испуњала срце неким бадрим осећањем и готово свагда предеказује мирно и јасно вече после рђавог дана. Бејаш се спремно да пођем и да поново окунам своју срећу, кад али се моје очи зауставише на непокретној људској слици. Загледах се: беше то млада сељанка девојка. Она је седела на двадесет корака од мене, оборивши замисљено главу и наслонивши обе руке на колена. У једној руци, која беше до пола нага, држала је киту пољскога цвећа, која је при сваком њеном дисању клизила на хаљину. Чиста бела кошуља, закончана испод грла и око руку, свијала се у нежним, меким борама око њена стаса, а два крупна жута низа спуштала су се од врата низ груди. Она беше врло лена. Густа, јасна коса непевале боје вила се у две брижљиво очешљане витице испод уске, црвене махраме, која беше навучена готово на само чело, бело као слонова кост; остатак њеног лица сијао се оним сјајем, којим се одликује само танка кожа. Нисам јој могао

видети очију, јер их није дизала; али сам видео њене танке, високе обрве и дуге трепавице: оне беху влажне а на једном образу видео се траг сузе, која беше дошла до самих, нешто бледих усана.

Сва њена глава беше врло мила; шта више и мало дебео и прчаст нос није јој ништа сметао. Мени се особито допаде израз њена лица: он беше тако прост и кратак, тако тужан и тако пуи детињег бола пред својом тугом. Очеvidно, она је некога очекивала. У шуми нешто лагано шуми; она брзо подиже главу и окрете се; у прозачној сенци зајаше преда мном њене очи, велике, светле плашљиве, као у ерне. Неколико тренутака ослушкваше она, не дижући раширених очију са места, одакле се чуо шумањ, уздахну, окрете лагано главу, још је ниже обори и поче брзо купити цвеће. Њене очи беху црвене од плача, горко се усне покренуше и нова суза клизаше испод туге тих тренувања застајући и јасно сјајући на образу.

Прође доста времена; једна девојка не креће се, само што кадшто жалосно махне руком и ослушкује; непрестано ослушкује... У шуми опет нешто зашумта, она се трже. Шум не престајаше, бивао је све јачи, приближавао се и најзад се чуше журни кораци. Она се исправи и као чисто онеме; њен испитавачки поглед као да беше грозничав пред очекивањем.

Кроз дрвеће брзо промаче нечији људски облик.

Девојка погледа, дану душом, радосно и срећно осмехну се, шањаше устати, али одмах сва пониче, побледе, смути се — и тек тада подиже дршћући, готово молећи, поглед на човека, кад овај стаде пред њу!

Ја га радознано погледах из своје заседе; али он не учини на ме никакав пријатан утисак. То беше, судећи по многим знацима, размакени собни слуга неког богатог господичића. Његове хаљине показиваху неслогу између укуса и кицошке небржљивости: на њему беше кратак „паљто“ брозане боје, који је, вероватно, већ господни баџи, закончан до горе, машина ружичасте боје, превучена ситним љубичастим пругама и кадиџена црна кана са златним ширитом, коју је он на саме обрве навучао. Округао оловратник његове беле кошуље немилосрдно му подупирао уши и гребао га по образу, док су му уштиркане нарукнице покривале сву руку до првених и кривих прстију, који беху украшени сребрним и златним прстењем.

Његово румено, свеже, безочно лице беше једно од оних лица, која су, у колико сам ја могао приметити, људима готово увек непријатна, али на жалост, женама се врло допадају. Он се очигледно старао да својим грубим пртама да израз презирања и досаде; непрестано је жмиркао својим малим, сурим очима, мрштио се, томбољно усне, зевао на силу и небрижљиво али вешто гладно своје рије, залиске, или је чупкао оно жутих длачица, које му беху изникле на горњој дебелој усни, — једном речи, вртео се као на иглама. Видевши младу сељанку, да га чека, поче се опет вртити; брзо јој приђе, стаде, смакну раменима, метну обе руке у џепове, и једва погледавши сироту девојку брзим и равнодушним погледом, спусти се на земљу.

— Па, — отпоче он, гледајући некуд у страну, зечајући и крећући ногом, — јеси ли одавно овде?

Девојка му не могаше одмах одговорити.

— Одавно, Викторe Александрићу, рече најзад она, да се једва чуло.

— А! (Он сьиде капу, величанствено прође руком по густој, очешлавој коси која почињаше готово од самих обрва, достојанствено погледа свуд у насколо, и брижљиво покри своју драгоцену главу.) А ја сам био са свим и заборавио. А видиш, и виша! (Он опет зену.) Посла много: не може све у глави остати а и господин не ује. Ми идемо сутра....

— Сутра? — понови девојка и поплашено га погледа.

— Сутра.... Но, не, — додаде он брзо и с досадом, видећи да она сва уздрхта и тихо сагну главу, — Акулина, не плачи. Ти знаш да ја то не могу трпети. (И он напружи свој тупи нос.) Отићићу сад одмах. Каква је то глупост — спавати!

-- Не, нећу плакати! — брзо рече Акулина, заустављајући силне сузе. — Дакле, ви сутра идете? — упита она после кратке паузе; — кад ће то Бог опет дати, да се видимо, Виктор Александровићу?

— Видећемо се, видећемо се. Ако не идуће године, а оно доцније. Чини ми се, да господин жели да ступи у службу у Петрограду, — настави он, говорећи некако небрижљиво и кроз нос, — а можда ћемо и за границу отићи.

— Ви ћете ме заборавити, Виктор Александровићу, тужно рече Акулина.

-- Не, зашто? Ја те нећу заборавити, само ти буди паметна, немој будалити а оца слушај.... А ја те нећу заборавити — не—е. (И он се спокојно протегну и опет зену.)

— Немојте ме заборавити, Виктор Александровићу, рече она умилјатим гласом. — Како сам вас волела, све, све за вас... Ви кажете, да слушам оца, Виктор Александровићу, али како ћу га слушати....

— Како? (Он изговори то као из желудца, лежећи на леђима и метнувши руке под главу.)

— Јест, како Виктор Александровићу, ви и сами знате..

Она ућута. Виктор се играше ланцем од свога часовника.

— Ти, Акулина, ниси глупа девојка, рече он најзад, — немој тако којешта говорити. Ја ти добро желим, разумеш ли ме. Ти ниси глупа, ниси као проста сељанка, тако да кажем. И твоја мати није била док сељанка. Ти си образована и треба да слушаши, кад ти се говори.

— Али то је страшно, Виктор Александровићу.

— Их, их, каква будалаштина, моја драга: у чему видиш страх! Шта ти је то, — додаде он, нагињући се к њој, — цвеће?

— Цвеће, тужно одговори Акулина. — Набрала сам брекиња настави ова, некако живље; — то је добро за теоце. А ово је конопиња добро је против гука. А погледајте, како је чудноват овај цвет: ја то у своме животу још нисам видела. Ево и поменка и мајкине душице... А ево, ово је за вас, — додаде она, вадећи из цвећа китицу плавих цветића, везаних танком травицом, — хоћете ли?

Виктор лено пружи руку, узне и небрижљиво помирише цвеће, поче га окретаги између претију и замишљено и важно гледаше у висину. Акулина гледаше у њега.... У њеном тужном погледу беше толико нежне преданости, толико покорности и љубави. Она се и бојала њега и не смеде шавати, растављала се од њега и последњи пут гледаше га А он је лежао међутим као какав наша који великодушним

триљењем и снисходљивошћу сноси њено обожавање. Ја сам, негодујући, посматрао његово црвено лице, на коме се кроз притворну — презриву равнодушност огледало задовољство, пресићено самољубље. Акулина беше тако лепа у томе тренутку; сва њена душа отварала му се поверљиво и страшно, ласкала и вагињала му се, а он... он бацно цветиће на земљу, извадио из капута округло стакло бронзана оквира и стао га метати на око; но како се трудио да га на оку задржи, а уз то и носом мрдао, — стакло је непрестано спадало и падало му у руке.

— Шта ти је то? упита најзад зачуђено Акулина.

— Лорњет, — одговори он важно.

— Зашто је то?

— Да се боље види.

— Дај да видим.

Виктор се намршти, али јој даде стакло.

— Пази, да не разбијеш.

— Не бој се, нећу. — Она га бојажљиво принесе оку. — Ја вишта не видим, — рече она невинно.

— Али зажмури оком, — рече он гласом незадовољног учитеља (Она затвори око, пред којим је држала стакло.) — Али не то, не то, луда главо; друго око затвори! — узвикну Виктор и не давши јој да се поправи, узне јој лорњет.

Акулина подрвене, као да се осмехну и окрену се.

— Није то за нас, рече она.

— Где молим те!

Бедна девојка ућута и дубоко уздахну.

— Ах, Виктор Александровићу, како ће ми бити без вас! — рече она од једном.

Виктор избриса лорњет крајем од капута и спусти га у џеп.

— Да, да, рече он најзад, у почетку ће ти бити тешко. (Он је благо удари по плећима; она лагано скиде са плећа његову руку и плашљиво је пољуби.) — Ну, да, да, са свим, ти си добра девојка, — растави он задовољно се смешећи, — али шта да се ради? Размисли и сама! ја и господин не можемо овде остати; скоро ће и зима, а у селу зима, ти и сама знаш, то је прави ужас! Друга је ствар у Петрограду! Тамо има таквих чуда каквих ти, луда главо, ни у сну ниси сањала. Какве су куће, улице, на друштво, образовање — дивно чудо!... (Акулина га нажљиво слушаше, отворивши мало уста као дете.) У осталом додаде он, — зашто ја то све теби говорим? Та ти не можеш ни појмити!

— Зашто, Виктор Александровићу? Ја сам разумела све с м разумела.

— Видиш, молим те!

Акулина обори главу.

— Пре нисте са мном тако говорили, Виктор Александровићу, — рече она, не дижући очију.

— Пређе?... Пре! Виш ти!.. Пре!... рече он, као негодујући.

Они обоје ућуташе.

— Време је већ ићи, рече Виктор и ослони се на закат.

— Почекните још мало, рече, умилвајући се, Акулина.

— Што да чекам?... Ја сам ти већ рекао збогом.

— Очекујте, понови Акулина.

Виктор опет леже и поче звиждукати. Акулина не дишаше очију с њега. Могао сам видети, како је узбуђена; увек је стискивала, а њени бледи образи поруменеће.

— Викторе Александрићу, рече најзад она, — то није лепо од вас, није лепо, Викторе Александрићу, Бога ми.

— Шта није лепо? — упита он намрштивши се, и пригнувши мало главу к њој.

— Није лепо, Викторе Александрићу. Да сте ми и једну добру реч рекли у име опронтаја, ма и једну речцу мени сиротици...

— А шта да ти кажем?

— Ја не знам; ви то боље знате, Викторе Александрићу. Хоћете да отпутујете, а ни рече... Чиме сам то заслужила?

— Како си чудновата! А шта ја могу?

— Ма и једну речцу...

— Ето ти, једно те једно, рече он досадно и устаде.

— Немојте се љутити, Викторе Александрићу, додаде брзо и једва уздржављући сузе.

— Не љутим се, само си ти глупа... Шта хоћеш? Могу ли те ја узети? могу ли? Па шта хоћеш? шта? (Он наже лице у напред, као да очекује одговор.)

— Ја ништа... ништа нећу, одговори она и плашљиво му пружи своје руке, које дрхтаху, — по само кад бисте и речцу у име опронтаја...

И сузе јој линуше потоком.

— Тако и треба; дошла си да се исплачеш, хладнокрвно рече Виктор, намичући још више главу на чело.

— Ја ништа не тражим, — настави она, јецајући и покривајући лице рукама, — и шта ми још остаје на свету, шта имам? шта ће бити са мном, јадницом? Удаће ме за недрага; ах, моја бедна главо!...

— Певај, певај, полугласно рече Виктор, мењајући место.

— А он ни речи да прослови, ни речцу... ни „Акулина“ бар да каже...

Изненадни потрес бола не даде јој довршити — она паде на траву и горко, горко заплака... Све јој је тело дрхтало; дуго скривени бол изли се најзад. Виктор застаде више ње, смагну плећима, окрену се и оде.

Прође неколико тренутака... Она се беше утајила, диже главу, скочи, обазре се и плесну рукама; као да хтеде потрести за њим али јој се ноге скратиле и она паде на колена. Нисам могао више издржати и потрчим к њој; али тек што ме виде, као да јој нова снага придође, викнувши слабо, скочи и ишчезе у дрвећу, остављајући на земљи разбацано цвеће.

Постојаш мало, подигох китицу различка и изиђох из шуме у поље. Сунце је ниско стајало на небу, зраци његови као да беху побледели и постали хладнији; они нису сијали, већ су изгледали као каква водњикава светлост. Беше још пола часа до мрака и вечерња светлост поче лагано да се указује. Оштар ветар ишао ми је брзо на сувет преко жуте, сухе стрњике и развејавао свуда око мене по пугу и стазама ситно лишће; она страна шуме, уз коју се одмах поље пружало, тихо је шуморила и нејасно сијала; на трави, на сламчицама, свуд у околи свет леле су и кретале се безбројне мреже научине. Ја застадох... Беше ми тужно; кроз весели, скоро свежи осмех природе, која је већ почела венути, прокрада се тужни страх скоре зиме. Високо изнад мене, тешко и оштро секући ваздух крилима, пролете опрезни гавран, спусти главу, погледа на мене доле, и гачући непрекидно ишчезе иза шуме;

велико јато голубова приу са гумна и начинивши изненадно прав стуб, расеја се по пољу — права слика јесени! Неко прође преко огоделог брега и кола јако затутњаше...

Вратих се кући; али слика сироте Акулине, дуго ми није из памети излазила, а различке пене, већ давно увеле, ја и сад чувам...

В. Љ. З.

КЊИЖЕВНА КРОНИКА

Мисли о цркви, држави, вјери, народној просвјети, и т. д. В. II Побједоносцева. Превео „Из Московског Зборника“ Архимандрит Н. Дучић. У Биограду 1899. —

Има књига које и не спадају у књижевност. Оне се јављају изненадно, необјашњиво, чудно, без књижевних разлога — као отровне гљиве на буњинту. Бојим се да није исти случај и са овом „ведром“, „ћа“ за наше прилике подесном књигом, којом је Г. Архимандрит мислио да нас упозна са најбољим производима руске књижевности и са једнокрвним народом руским.

Јер шта мисли у тим *мислима* свемоћни прокурор Синода у Русији? Још 1896. године изашао је његов *Московски Зборник*, то „знаменито дјело“, како нас уверава Г. Дучић, који га на српском издаје у августу 1899. „Знаменито дјело“, да, одиста знаменито, знаменито знаменитошћу Херостратском, знаменито као катихизис рускога депотизма и азијатизма, покушај да се кнута и букагије философски оправдају, знаменито по запрепашћењу које је побудило код либералне и просвећене Европе, по гушању код поштених и образованих Руса.

И шта на учи овај духом савременик Ивана Грозног? Народ треба да остане у што већој тами и глупости, боље је за њега, биће му душе спасене; народ мрзи никољу, и има право, јер га она „саблазни светлцањем пред очима слика таштине и празне славе“; модерне научне теорије су понижење човека и прете измишљотине — дакле, доле са науком; кад кога обућа жуљи, он не треба да тражи помоћи од државе, јер је то — социјализам; демократизам је теорија поврних умова, што веће назадњашто већи ум; не треба веровати у науку и тековине културе, јер човек постаје роб — свога времена; нове идеје су васкршавање античкога паганизма, против чега треба црква да се бори, и низ сличних дубина и ведрина.

Чиме поткрепљује своје мисли овај старац? Прво: вером. Из Хришћанства изводи све своје закључке, њиме правда сваку могућу прљавштину. Овде није место, а још је мање потреба, да се претреса озбиљно питање о вери и одрицању вере. Може човек бити нерелигиозан, а ипак да не буде агресиван и суров према вери. Вера, у опште, није нешто накаламљено, силом натурено, она је расла са човеком, ова је била прва метафизика његова, први кључ за разумевање природе, први вођ кроз таму моралног и умног живота. Кроз векове, у црна и несрећна доба, она је водила људе, тешила их и давала смисао живота. Вера то је душевни живот прошлости, прошлости из које смо изникли, из које смо извукли све што имамо. Она је опасна као фанатизам, као угњетачка сила, као ништење слободне мисли; али као лична ствар, као ствар савести појединца, она не сме да није за нападање него је и за поштовање.

Можда најлесна културна добит краја нашега века, то је интелегентно мишљење да је вера приватна ствар. До воље човеку стоји хоће ли се задовољати *Књигом Постања* Мојсијевом или *Постањом врата* Дарвиновим, хоће ли тражити моралног вођу у десет заповести и максимама Христовим или ће се водити лајчким утилитарним моралом, главно је бити поштен човек и користан члан друштва. Борило се противу вереке несношљивости и искључивости, и слободни мислиоци би г, ешили када би у борбу противу предрасуда уносили онај пети фанатизам и мржњу којим се противу њих црква борила. Тај скроз философски поглед на ствари, то прелазно стање између вере и безверја, ђенијални Ренан лено пореди са прелазним бојама на голубијем врату.

И, понављам, нико нема права да замери Побједоносцеву, што је пошао са хришћанске тачке гледишта; он има право тако да мисли. Али оно што буни човека то је она његова апсолутна сигурност којом он говори у име вере, као да је он наследник Христов на земљи, и да држи у шасти истину. Његов тон је пророчки, књига му личи на *Откровење*. Он растеже и скупља вереке појмове да би доказао своје реакционарне халуцинације. Босне је, са више духа и вештине, у једном спису (*La Politique tirée de l'Écriture sainte*) исто чинио: теорију апсолутизма извучио је из Светога Писма, поткрепљујући своје мисли многобројним наводима. Протестант Жарие, из истог извора, истим наводима, и још неким које је његов противник обихао, врло логички извео је теорију народнога суверенитета. Не би ни мало било тешко доказати битно демократски карактер првога Хришћанства, енергичног протеста сиротних еталежа противу сиљних и богатих. Не треба губити из вида из кога су еталежа били први ученици Христа, сина дрводељеног, који се у јаслима родио. Постоји кратично мишљење да став у оченашу: *и остави нам долги наша* (*et delibera nos debita nostra*) значи једну страшну ствар: ликвидацију дугова, материјалних дугова, у којима су сиротни еталежи грцали, и због којих су као робље продавани. Затим, и не заустављајући се на схватању Хришћанства тако крупних имена у црквеној историји, као што су Августин и Клементије, треба се сетити онога дивнога и великога Јована Златоустог, највећег говорника и најбољег срца што је икада било у хришћанској цркви, који као цариградеки патријарх, у сред саборне цркве, сиљно напада на царицу Евдоксију и њезин двор, и чије речи трепте од божанске љубави према малима и угњетенима. Сељачки покрети у средњем веку дизали су се у име јеванђељске једнакости, и сурово и крволочно племство није их сузбило наводима из Матије и Марка него вешањем и спаљивањем. У наше дане: овај покушај за измирење цркве и демократије, који су око 1830 у Француској покушавали Ламене, Лакордер и Монталамбер; стварање хришћанске демократије готово у свима културним земљама европским; енциклика папе Леона XIII о друштвеном питању; плодан и заслужан рад кардинала Ирланда у Сједињеним Државама. Но, да не помињем више шизматике, довољан је сам Толстој, на сваки начин најискреније и најдубље религиозан човек у Русији. Преда мном је његов чувени протест противу гоњења, мучења и убијања руских Духобораца, противу драгонада и инквизиције нашега века, којима је духовни отац и прави творац исти овај дубоки и ведри Побједоносцев, који модерним идејама додајује да се шаре

софизмом и целатском секиром. У бриселеком *Новом Човечанству* читам одговоре Толстојеве на питања о рату и милитаризму, која му је послало уредништво тога часописа и флоренцијског *Међународног Живота*, и Хришћанин Толстој није ни мало умеренији од атеиста и анархиста Чиприаниа, Грава и Лујзе Мишел!

Друго је спекулисање са народном глупошћу, која се овде прикрива звучним називима: народни појам, народно веровање, народна душа, руска душа, Зашто? зато што провета и слобода иде паралелно, зато што онога часа када руски мужик буде истргут из вековнога кала незнања и беде, пространом и светом Русијом одјекнуће мало другачи звуци... Шпанија пропала и никаква, најбољи је доказ до чега доводи један народ систематско туцање у главу. Да би правдао своје реакционарне мере противу народних школа и читаоница, за које су се заложили сви интелегентни Руси, којима образ црвени и срце пуца због јада и незнања народног, Побједоносцев је узео доказизати како цивилизација и наука нису ништа, и да је идеал људски бити у блату и не видети даље од носа! Сирмах Жан-Жак, каквога је следбеника добио!

Наш Г. Академик превео је ову болесну старачку књигу једним бледим, безизразним, скроз неакадемским језиком. Ако је хтео да се њоме вежба у превођењу са рускога на српски, извесно је да је промашио циљ, али, ако је хтео да нам мреком начини симпатичну Русију Тургењева и Толстоја, он од Побједоносцевљевих Мисли одиста ништа боље није могао наћи.

Ј. С.

Покрет, свеска 1. Нови Сад, 1899. Садржина: *Приступа. Како се уређивао Летопис. О извештајима књижевнога Одељења и Одбора Матице Српске. О књижици и књижицичару Матице Српске. Средина Матице Српске.* Цена према материјалу. Овде је нема.

Има ли у нама, у нашем бићу услова за самосталну егзистенцију и за еталан развитак! Где су ти услови? Шта им смега а шта их помаже? Игд. све су то питања која доиста излазе из круга разних еснафских питања, али која задиру у једну ситуацију као што је рецимо оистанак једнога народа; помислите само српскога народа. А ко ће још и о њему да се брине?!

Књижевна интелегенција Срба у Угарској, или бар оно што се тако зове, — јер то није питање само србијанско, босанско (ви сте имали прилике ваљда чути да то није једно него) него питање свију нас, питање свесрпско, — она, велим, увидела је, ако се не варам, да смо доста лагали сами себе, да је време једном запитати *зашто наш народ пропада*, да треба потражити бар узрока ако не лека немару, да не кажем што више, наше интелегенције, моралног расулу нашег народа, ошитој немощи, нецрпености, изможености онога народа који има такву славну прошлост као што знамо а таку једну будућност, као што изгледа,

И ти вођи народни, да их тако назовемо, послушали су ону јеванђељску: *ко куца, отвориће му се* и решили су да с времена на време, кад се скупи доста материјала веле (о српска индоленција), закуцају тј. да претресају и расправљају разна социјална, књижевна и просветна питања која се тичу Срба у Угарској.

Што се тиче правца којим ће ићи, ако и то за нешто

треба, они га дабоме немају — пошто су Срби. Они тек неће да кажу, из педантне скромности и излишног устручавања толико смо само могли дознати, да ће тај правац бити напредан, родољубив, рационалан — дакле српски — сигурно неки добар правац.

Почели су е Матицом Српском, једном од најважнијих народних установа, како су то згодје и азали, против које су се у последње време, које мало подуже траје, дигли гласови оправдане критике и јавног незадовољства. Из четири чланка — толико их је овде прикупљено — као негативних одговора на постављена питања, види се, прво, како је *Летопис* врло слабо одговарао духу времена и потребама народним, како је био и непотпуна и рђава слика и српскога а камо ли словенскога културнога живота, како су били или погрешни или неостварљиви, или пак обоје, погледи досадашњих његових управљача; друго, како се не знају зедаци разних, књижевних и управних, Одбора и Одељења, непотребно многољудних и несрећно састављених, и како је најзад свему том узрок дубљи, узрок у средини (ах, тај Тен) која не даје довољно енергичних радника, а још мање озбиљних и наметљивих. И још пуно таквих ствари које можете слободно прочитати не толико ради какве стварне користи колико ради подетицања.

Кад је већ реч о средини, не улазећи дубље можемо само рећи, без традиционалне самообмане да ми њу не појемо. Нашу пажњу више апсорбује нпр. неразумна реставрација славне прошлости из прашњивих и плесивих споменика и ближи смо њој него данашњем народу, чију, шта више, несвесност и такозвана интелегенција, у значењу које Срби дају тој речи, експлоатише на све начине, међу нама речено не баш тако родољубиве и толико исто часне. И у таквој атмосфери ми се питамо што наши захтеви више почињају на оном што смо некад били него на оном што смо сада! Каква наивност!

Најзад зашто не бих на крају забележио једну реткост, велику и срећну реткост ако се не варам, на име да се и ми Србијанци истичемо коме за углед и да и нама неко завиди.

Летопис са свима својим богатим фондовима, са моралном помоћу целе журналистике, са свом својом бирократском машинеријом, са свом том хуком буком, како вашију ти завидљивци, губи и то осетно губи у поређењу с београдским *Делом*, дружиницом, тако тамо више, неколико енергичних и напредних људи.

Срећом за завидљивце наше славе *Дело* је стало, и сада нам хвала Богу нема нико ни на чем да завиди. Благословена земљо!

5.

БЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Ових дана изашла је уједно осма и девета свеска моестарске „Зоре“. Као и све друге свеске овога лепо уређиваног листа и ова би свеска била одабране садржине само да није два рада, на која хоћемо нарочито да

укажемо, а који је несумњиво срамоте. Једно је некаква „елегија“ у прози „Моје детињство“ од Ив. Иванчића. Овај начин није ништа друго до збирка којекких сокачких вицева, у којима се између осталог износи како два селачка мангуна (замислите, писац сам признај да један од њих двојице сам — он) јашу своју стрину. — Друго је „Одговор на питања уредништва српским књижевницима“ које је упутио уредништву некакви М. Н. Ко је тај М. Н., (па све да је, као што се из садржаја назире Милан Педљковић, простићете, новосадски књижевник) и да ли је *и он* позват да даје овакове одговоре, то остављамо на душу самом уредништву „Зоре“; али са каквом је се спремом он тога посла латно види се најбоље из тога: што се по њему у нашу причу увукла „несносна материјалистичка школа“, осуђује критику шта ова хоће на силу да од Ранковића створи замену Јанку и Матавуљу (који су, он вели, истрошени) а не зна ни то да је Ранковић пре толико месеца умр'о, и на посетку, за њега је Стева Сремац — вериета. Изређати толико незнања на једној страни и по то може само какав — новосадски професор.

У последња два броја рускога листа *Труда* изишла је у преводу Лаћина приповетка *На Бунару (У колоци)*. Колико се на брзо да видети превод је добар и тачан без преводичевих измена, неоправданих и некњижевних, каквим изобилују преводи неких Јанкових приповедака.

Изашла је из штампе 10 свеска *Забавника српске Књижевне Задруге*. — У њој су настављени започети радови.

Календар *Српска Звезда*. Издање Павловића и Стојановића.

О овом календару проговорићемо коју више у једном од идућих бројева

ИСПРАВКА

У прошлом броју, а у Позоришној Хроници погрешно је штампано: gerade Michel а треба **gerader Michel**.

РЕПЕРТОАР НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Четвртак, 9. септембра: *Шелеров пансион*, шала у три чина, написао Карло Лауфе, превео с немачког Мих. Р. Поповић.

Субота, 11. септембра: *Отгло*, трагедија у пет чина, од Шекспира, превео Н. Н.

Недеља, 12. септембра: Дневна представа: *Црн Капетан*, драма у пет чина, написао Виктор Сежур, превод с француског. — Вечерња представа: *Свеска лола* позоришна игра у три чина, с певањем, од Тота, прерадио Стеван Дескашев. Музика од Јенка

Садржај: „Споменик“ (песма). — „То му је рет“ — „Јеленин мрж“ (изгатак) — „Раоглаш“ — „Књижевна критика“ — „Визит из књижевности“ — „Исправка“ — Репертоар народног позоришта“.

Власник: Ст. М. Веселиновић, — Штампарија Свет. Николића Об. Вена. Бр. 2. — уредник Јанко М. Веселиновић.